

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДАТНОСТІ ДО ПРОЄКТНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Олексій Сопін

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті висвітлено стан вивчення проблеми здатності до проектно-самореалізації майбутнього викладача вищої школи. Розкрито специфіку формування окресленого поняття в процесі професійної підготовки викладача вищої школи та здійснено його психолого-педагогічний структурний аналіз (здатність, самореалізація, самореалізація викладача, проект, проектна діяльність) у сучасній науковій рефлексії. Проаналізовано вітчизняну та зарубіжну наукову літературу з метою конкретизації поняття «здатність». Висвітлено стан розробленості питання сутності професійної самореалізації викладача вищої школи в наукових джерелах. Розглянуто поняття «проект» як складник поняття «здатність до проектно-самореалізації викладача вищої школи» в площині наявних наукових трактувань. Виокремлено наукові погляди сучасних гуманітаріїв на визначення проектно-діяльності викладача вищої школи як складового елемента поняття «здатність до проектно-самореалізації». Конкретизовано методологічну платформу, що складається з гуманістичного, холистсько-емерджентного, індивідуального, синергетичного, особистісно-діяльнісного, праксеологічного, проектного та технологічного підходів, які забезпечують ефективність здатності майбутнього викладача вищої школи до проектно-самореалізації.

Ключові слова:

проект; проектна діяльність; здатність; самореалізація; здатність до проектно-самореалізації.

Аннотация:

Сопин Алексей. Структурные особенности способности к проектной самореализации будущего преподавателя высшей школы.

В статье освещается состояние изучения проблемы способности к проектной самореализации будущего преподавателя высшей школы. Раскрывается специфика формирования этого понятия в процессе профессиональной подготовки преподавателя высшей школы и осуществляется его психолого-педагогический структурный анализ (способность, самореализация, самореализация преподавателя, проект, проектная деятельность) в современной научной рефлексии. Проанализирована отечественная и зарубежная научная литература с целью конкретизации понятия «способность». Освещено состояние разработанности вопроса о сущности профессиональной самореализации преподавателя высшей школы в научных источниках. Рассмотрено понятие «проект» как составляющей части понятия «способность к проектной самореализации преподавателя высшей школы» в плоскости существующих научных трактовок. Выделены научные взгляды современных гуманитариев на определение проектной деятельности преподавателя высшей школы как составного элемента понятия «способность к проектной самореализации». Конкретизирована методологическая платформа, которая состоит из гуманистического, холистско-эмерджентного, индивидуального, синергетического, личностно-деятельностного, праксеологического, проектного и технологического подходов, которые обеспечивают эффективность готовности будущего преподавателя высшей школы к проектной самореализации.

Ключевые слова:

проект; проектная деятельность; способность; самореализация; способность к проектной самореализации.

Resume:

Sopin Oleksiy. Structural features of the ability to project self-realization of the future higher school teacher.

The article highlights the state of studying the problem of the ability to project self-realization of the future teacher of higher education. The author considers the specifics of this concept in the process of professional training of a higher school teacher and carries out its psychological and pedagogical structural analysis (ability, self-realization, self-realization of the teacher, projecting, project activity) in modern scientific reflection. The domestic and foreign scientific literature on the specification of the concept of "ability" is analyzed. The state of elaboration of the question on the essence of professional self-realization of a higher school teacher in the scientific literature is highlighted. The concept of "project" is considered as part of the concept of the ability to project self-realization of a higher school teacher in the existing scientific interpretations. The author concretizes a methodological platform consisting of humanistic, holistic-emergent, individual, synergetic, personal-activity, praxeological, project, and technological approaches to ensure the effectiveness of solving the issue of ability to project self-realization of future teachers.

Key words:

project, project activity, ability, self-realization, ability to project self-realization.

Постановка проблеми. Відповідно до нової редакції стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі (2015), на перший план виходять дослідження та інновації, спрямовані на підтримку та зростання конкурентоздатності майбутнього викладача вищої школи. Так, сучасні умови ринку праці закономірно вимагають удосконалення процесу підготовки майбутніх викладачів вищої школи, переорієнтовуючи цей процес у площину педагогічного проектування навчальної діяльності, де розширюються можливості створення та реалізації

сприятливих умов для професійної самоактуалізації та самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед загальновизнаних вітчизняних і зарубіжних досліджень, присвячених проблемі самореалізації особистості, слід назвати класичні роботи А. Адлера, Л. Божович, Л. Виготського, Д. Ельконіна, Е. Еріксона, Ж. Піаже, К. Роджерса, С. Рубінштейна, Б. Скіннера, З. Фрейда, Е. Фромма, К. Хорні, К. Юнга та ін. Психологічні аспекти організації професійної самореалізації розкрито в наукових працях таких педагогів

і психологів, як Р. Ассаджіолі, Ф. Базаєв, В. Бочелюк, Н. Кебін, Л. Коростильов, Д. Леонтьєв та ін. Проблеми самореалізації в різних видах професійної діяльності присвятили дослідження О. Асмолов, М. Гінзберг, Л. Коган, Н. Сегеда.

Проблему педагогічного проєктування розглянуто в різних аспектах: загальна теорія педагогічного проєктування (В. Безрукова, В. Беспалько, І. Лернер, В. Краєвський); проєктування педагогічних ситуацій для управління навчально-пізнавальною і навчально-творчою діяльністю (Л. Закота, В. Сипченко, Л. Ричкова, К. Яресько). Крім того, питання педагогічного проєктування були в полі зору таких дослідників, як В. Докучаєва, О. Коберник, І. Коновальчук, Т. Подобєдова, А. Лігоцький, Ю. Громико, О. Заїр-Бек, М. Поташник, Г. Щедровицький, О. Соломатін, В. Ясвін та інших. Проблеми педагогічного проєктування як ефективному засобу виконання освітніх завдань присвячено також праці зарубіжних учених (У. Кілпатрик, Д. Джонс, Я. Дітріх, К. Моріс). Аналіз літературних джерел дає змогу констатувати, що, попри зацікавленість проблемою професійної самореалізації та наявність значної кількості праць з питань педагогічного проєктування, сама стратегія освіти проєктної самореалізації не набула своєї завершеності та є одним із провідних напрямів сучасних наукових досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення специфіки структурних елементів здатності до проєктної самореалізації викладача вищої школи та окреслення методологічних підходів, завдяки яким ці елементи можуть бути реалізовані.

Виклад основного матеріалу дослідження. Системність у вивченні поняття «здатність до проєктної самореалізації» дає змогу виявити його елементи, розмаїття відношень між ними та створити єдину теоретичну картину цього педагогічного явища. У нашому дослідженні було виокремлено такі структурні елементи поняття «здатність до проєктної самореалізації»: «здатність», «професійна самореалізація», «проєкт», «проєктна діяльність». Зауважимо, що «здатність до проєктної самореалізації» ми розуміємо як складноорганізовану систему, структурологічний аналіз якої повинен

спиратися на чітке усвідомлення того, що виділення структурних елементів цього процесу є відносним. Це пояснюється складною організацією взаємозв'язків структурних елементів досліджуваного поняття, система якого є цілісною, має передумови виникнення, свій механізм функціонування, зворотній зв'язок із зовнішнім середовищем та різні рівні виявлення. Для подальшої роботи з поняттям «здатність до проєктної самореалізації» вважаємо за необхідне розглянути сутнісні ознаки виокремлених у ньому структурних елементів, у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі.

Аналіз поняття «здатність», зафіксованого в українських словниках, свідчить про його семантичну близькість до поняття «здібність». Так, наприклад, у «Словнику української мови» в 11 томах (1972) та «Новому тлумачному словнику української мови» (2008) ці поняття визначають одне через інше: «Здатний» – який уміє робити щось, поводить певним чином; обдарований; який має здібності. «Здібний» – який має природні здібності; обдарований; талановитий; який може, уміє щось робити, придатний до чогось. «Здібність» – обдарування, талант; природний нахил до чогось; властивість, особливість, що виявляється в умінні робити щось.

Мовознавці Б. Антоненко-Давидович (1994), О. Пономарів (2011) визначають «здатність» як набуту властивість чи придатність людини до чогось. «Здатний» стосується людини, що під впливом тих або інших умов життя набула певних властивостей, а не народилася з ними. «Здібність» ці вчені трактують як наявність вроджених задатків якогось таланту, розумових властивостей, нахил до якогось уміння. Ми розуміємо «здатність» як потенційну властивість людини, а «здібність» – як її особливий вияв.

У наукових працях психологів (Б. Теплов, А. Ребер, М. Сурякова) поняття «здатність» визначається як властивість психіки, можливість, спроможність, що має потенційний характер здійснювати деяку діяльність; загальна для всіх людей. Здібність – властивість психіки, що забезпечує успішну діяльність на фундаменті певних здатностей, актуалізується в певній

діяльності та розвивається в ній; виявляється індивідуально.

Ми цілком погоджуємося з думкою В. Сурикової про неможливість довільного використання в наукових працях або ототожнення понять «здатність» і «здібність», тому для подальшого розуміння поняття «здатність до проєктної самореалізації викладача вищої школи» спробуємо конкретизувати визначення його понятійних одиниць.

Так, зокрема, у «Соціолого-педагогічному словнику» (2004) самореалізація особистості трактується як «прагнення людини до якомога повнішого виявлення і вияву своїх можливостей, нахилів, здібностей, якостей, особливостей, як один із виявів соціальних потреб людини», отже, самореалізація – одна з фінальних цілей педагогічного процесу, яка допомагає особистості розкрити свої позитивні можливості, задатки та здібності.

Проблему визначення поняття «самореалізація особистості» намагалися розв'язати такі філософи-екзистенціалісти, як М. Бердяєв, В. Зеньковський, Ж.-П. Сартр, М. Гайдеггер, К. Ясперс, які проголошували головною метою існування людини – самореалізацію особистості як виявлення власної сутності, самовизначення та відповідальне ставлення до вибору цінностей своєї діяльності. Зі свого боку, філософи Л. Дворниченко, В. Кремень, Т. Новицька звертають увагу на значущість професійної самореалізації особистості, яка запобігає наявним ризикам недостатності та невизначеності людини, сприяє кар'єрному зростанню й самоствердженню в житті та професійній діяльності.

К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, Є. Головаха, І. Іонова, Л. Коган, О. Кроник, П. Лушина, Г. Мілчевська, В. Муляр, В. Роменець, С. Уварова та інші розглядають самореалізацію особистості як уособлено якісно вищий рівень роботи над собою, який характеризується змінами самоусвідомлення власного соціального статусу та способів взаємодії з навколишнім світом.

Педагогічний аспект професійного самопізнання й самореалізації викладача висвітлено як у працях педагогів минулого (А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський), так і в дослідженнях

сучасних учених (Г. Данилова, Ю. Єрмак, А. Зарицька, Н. Каньоса, О. Колодницька, К. Сергєєва), зокрема представлено психологічні характеристики самоактуалізованої особистості, здатної до самовдосконалення, самореалізації в науково-педагогічній, проєктній діяльності; встановлено роль самостійної творчої, проєктної діяльності в педагогічній практиці; розкрито теоретичні засади організації освітнього процесу, спрямованого на розвиток творчої особистості.

Вивчення окремих аспектів готовності до професійної самореалізації відображено в контексті готовності майбутніх педагогів до самоосвіти (Ю. Калугін, О. Малихін, І. Наумченко), самовиховання (С. Єлканов, О. Кучерявий, Л. Рувінський), професійного саморозвитку (М. Костенко, Т. Степанова, Т. Тихонова, П. Харченко), розвитку майбутнього вчителя як суб'єкта професійної діяльності (Г. Аксьонова, О. Пехота), до самоактуалізації та самореалізації (Є. Бакшаєва, Г. Балл, Ю. Долинська, В. Калошин, М. Лазарев, Н. Сегеда, О. Савчук, М. Ярославцева).

Як твердить Н. Сегеда (2014), сутність професійної самореалізації викладача криється в його професійній індивідуальності та визначається як «усвідомлена, цілеспрямована об'єктивація індивідуального професійно-педагогічного потенціалу викладача в педагогічному процесі співтворчості з учнями».

Наступним складовим елементом поняття «здатність до проєктної самореалізації» є поняття «проєкт», яке в сучасному науковому тезаурусі має велику кількість трактувань. Так, «Тлумачний словник Вебстера» (1976), «Новий тлумачний словник української мови» (2008) пояснюють «проєкт» (від лат. *projectus* – кинутий уперед; англ. – *project*) як те, що замислюється або планується, задуманий план дій.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури свідчить про те, що поняття «проєкт» тлумачиться досить широко. Так, на думку Л. Денисенко, проєкт – це обґрунтована, спланована й усвідомлена діяльність, спрямована на формування творчо-інтелектуальних, предметних знань і вмінь. О. Коберник розглядає проєкт як програму майбутньої діяльності, а

В. Симоненко – як самостійно розроблені та виготовлені товари (послуги) від ідеї до її втілення, що мають суб'єкту або об'єкту новизну.

Нам імпонують трактування поняття «проект», запропоновані В. Слободенком та О. Купенком. Перший розглядає проект як «механізм розвитку освіти, як одну з найважливіших форм інноваційної діяльності в освіті, яка веде до появи нововведень»; другий – як ідеальний образ майбутнього з потрібними перевагами, що супроводжується описом процедури перетворення цього образу на об'єктивну реальність з урахуванням обмежень людських, матеріальних і часових ресурсів. Проект як ідеальний образ бажаного майбутнього поступово трансформується внаслідок діяльності суб'єкта.

Наступним структурним елементом поняття «здатність до проектної самореалізації» є проектна діяльність. Насамперед зазначимо, що в проаналізованій нами науково-педагогічній літературі немає єдиного підходу до розуміння проекту та проектної діяльності в системі освіти.

Теоретичні засади проектної діяльності розкрито в дослідженнях таких учених, як Е. Заїр-Бек, М. Кадемія, С. Кримський, Н. Матяш, О. Пехота, О. Полат, М. Савчин, Г. Селевко, С. Сисоева, В. Кіпатрик. У вітчизняній та зарубіжній літературі наявні праці, у яких педагоги та науковці досліджують проектну діяльність та її історіографію (Е. Кагарова, М. Кнолл, Е. Коллінгс), висвітлюють теоретичне підґрунтя такої діяльності (О. Коберник, В. Стернберг, Ю. Олькерс).

У новітній педагогічній науці більш повно розкрито поняття «проект», розширено проектну методологію й уведено нові поняття, зокрема такі, як «проектна діяльність» (В. Дейниченко, О. Ляпіна, О. Пехота), «проектні технології і методи» (І. Ігнатова, Л. Зозуліна, І. Колесникова, В. Курицина, Н. Лаштабова), «проектна культура» (М. Ахметова, Л. Бережна, Ю. Веселова, Н. Запесоцька, Н. Коваленко, А. Кравець, О. Реброва, Н. Татаринцева, В. Ченобитов). Проаналізувавши поняття «проектна діяльність», запропоноване в роботах вищезазначених науковців, можемо зробити узагальнення для

подальшого розуміння поняття «проектна діяльність» як складника навчальної діяльності в процесі професійної підготовки викладача вищої школи, що «підпорядковується певним організаційним засадам» (Комар, 2013).

Методологічну платформу дослідження поняття «здатність до проектної самореалізації» становлять такі педагогічні підходи, як гуманістичний, холістсько-емерджентний, індивідуальний, синергетичний, особистісно-діяльнісний, праксеологічний, проектний, технологічний, завдяки яким можуть бути реалізовані структурні елементи досліджуваного поняття.

Гуманістичний підхід (С. Бондаревська, О. Газман, В. Кремень, М. Михальченко) передбачає вільний, творчий і гармонійний розвиток викладачів вищої школи в процесі професійної підготовки шляхом створення такого навчального середовища, яке сприяє самореалізації, зокрема проектної, стимулює розвиток індивідуальності та особистісного досвіду, що допоможе під час особистого вибору освітнього шляху для подальшої самореалізації. У площині здатності до проектної реалізації завдяки зазначеному підходу відбувається орієнтування на позитивний характер професійної самореалізації викладача вищої школи, адже найважливішим критерієм якості освітнього процесу є прагнення до постійної самореалізації через гуманістичні ідеали (Данилова, 2008).

Холістсько-емерджентний підхід – це «сукупність теоретико-методологічних положень і організаційно-андрологічних заходів, спрямованих на створення умов з вивчення, визначення і трансляції творчево-еволюційної цілісності професіогенезу викладача вищої школи і соціокультурних технологій забезпечення його професійного зростання в педагогічній реальності» (Сегеда, 2014).

Зауважимо, що холістсько-емерджентний підхід має високу поліфункціональність, яка дає змогу виявити на загальнотеоретичному, науково-методичному та практичному рівнях основні характеристики професіогенезу викладача вищої школи та обґрунтувати способи, засоби і критерії гармонізації проектної діяльності викладачів вищої школи для подальших особистісно-діяльнісних

новоутворень. Холістсько-емерджентний підхід дає змогу здійснювати різнорівневий і різноплановий змістовний аналіз проєктної самореалізації в освітній діяльності викладача вищої школи (Сегеда, 2014).

Індивідуальний підхід (Д. Ельконін, О. Отич, С. Сисоєва) визначається стратифікацією кожного викладача вищої школи через її своєрідність, яка виявляється в поєднанні здібностей, задатків, типу темпераменту; у самосвідомості та самоврядуванні, потенційних можливостях, найближчих перспективах; у здатності до активного пізнання та перетворення себе в процесі професійної підготовки. Тобто індивідуальний підхід передбачає врахування мотиваційно-цільової сфери майбутніх викладачів вищої школи, рівнів їх фізичного та психічного розвитку, рівня комунікації, що відображається у ставленні до себе, у відносинах у сім'ї, відносинах з оточенням (М. Башмаков, В. Коротков, В. Сластьонін, Е. Степанов та ін.). Цей підхід зорієнтований на пристосування методичного складника до індивідуальних особливостей для подальшого формування здатності до проєктної самореалізації у процесі професійної підготовки викладача вищої школи.

Синергетичний підхід (В. Андрущенко, В. Аршинов, В. Буданов, О. Вознюк, Н. Гузій, Є. Князева, І. Кудрявцев, С. Курдюмов, В. Кремень, Н. Сегеда, Л. Ткаченко) дає змогу розглядати викладача вищої школи як особистість, як складну багаторівневу самоорганізовану систему, а самореалізацію в процесі професійної підготовки – як цілісний та унікальний процес. Щодо проблеми здатності до проєктної самореалізації особистості викладача вищої школи, то синергетичний підхід використовується саме як трансдисциплінарна стратегія дослідження, як методологічний каркас для визначення методів і шляхів проєктної самореалізації особистості викладача в сучасних умовах розвитку постнекласичної науки. Саме в синергетичному підході закладені можливості діалогу, творчості, індивідуального шляху розвитку, що дає змогу передбачити зростання особистості викладача вищої освіти в проєктній самореалізації як набуття нової системної якості індивіда (*Синергетика і Освіта*, 2014).

Особистісно-діяльнісний підхід (Л. Виготський, П. Гальперін, К. Завалко, Г. Падалка) визнає особистість суб'єктом діяльності, який через діяльність і комунікацію в ній набуває становлення та розвитку, що визначає характер і спрямованість самої діяльності. Обраний підхід у процесі професійної освіти на перший план висуває активну самостійність та усвідомлене ставлення до процесу навчання, акцентує на самоцінності, самобутності та суб'єктивному досвіді, на відповідальності самого викладача вищої освіти в процесі професійної підготовки. Така особливість підходу визначає навчальну діяльність викладача вищої освіти з його особисто-сміслової, вольової та мотиваційно-ціннісної позиції. За таких умов процес професійної підготовки викладача вищої школи зосереджується на питаннях проєктної самоактуалізації, саморегуляції та самореалізації особистості, зумовлює формування рефлексії та самоменеджменту майбутнього викладача вищої школи, його активності й готовності до діяльності (навчальної та проєктної), що надалі сприятиме розвитку конкурентоспроможності на ринку праці (Сластьонін, 2003).

Праксеологічний підхід (Т. Бодрова, І. Колесникова, Н. Лук'яненко, Е. Слуцький) забезпечує ефективність майбутнього викладача вищої освіти в управлінні власним процесом професійної підготовки шляхом усебічного самоаналізу, самооцінювання, цілеспрямованого моделювання умов і засобів навчання для максимальної продуктивності практичного складника навчальної та проєктної діяльності. Теорія праксеології відображає залежність результатів проєктної діяльності викладачів вищої освіти від попередньої ретельної підготовки до її здійснення, яка визначається здатністю до оволодіння певними знаннями, вільним і самостійним вибором засобів контролю, корекції, критеріїв практичного оцінювання отриманих результатів у процесі професійної підготовки. Реалізація зазначеного підходу дає змогу формувати методичну підготовленість у процесі професійної підготовки викладача вищої школи для досягнення результативності його проєктної самореалізації (Ліненко, 1996).

Проектний підхід (Дж. Дьюї, В. Кіппатрик, В. Радіонов, А. Тряпцін) інтегрує вимоги індивідуалізації та міждисциплінарності сучасного освітнього процесу. Цей підхід активізує дослідницько-творчий компонент (уміння передбачити, спрогнозувати, оцінити, створити) організації освіти майбутнього викладача вищої школи, націленого на самореалізацію в майбутній професійній діяльності через процес визначення умов реалізації особистісних і професійних орієнтацій та цілей (вибору форм, засобів і методів освітньої діяльності). Проектно-орієнтована освітня діяльність спрямована на розвиток критичного і творчого мислення для формування вмінь самостійно конструювати власні знання; на набуття вміння орієнтуватися в інформаційному просторі; на формування здатності до комунікації; а також на формування позитивного ставлення до діяльності. Проектна діяльність забезпечує підвищення якості професійної освіти та зростання конкурентоспроможності професії на ринку освітніх послуг за рахунок розвитку навичок самоосвіти та самоконтролю, мобільності, здатності вчасно реагувати на постійно мінливі умови зовнішнього середовища. Обраний підхід є основою для формування сприятливих умов розвитку творчої ініціативності, креативності, інноваційних навичок майбутнього викладача вищої школи для самоорганізації власної навчальної та проектної діяльності в процесі професійної підготовки (Сердюк, 2002).

Технологічний підхід (В. Беспалько, М. Бершадський, В. Гузеєва, М. Кларіна, Г. Селевко) ґрунтується на проектуванні способу організації освітнього процесу з послідовною орієнтацією на чітко визначені цілі, моделювання процесу, кінцевого результату, способів його досягнення. Технологічний підхід характеризує спрямованість педагогічних досліджень та проектів на оптимізацію, удосконалення діяльності навчання викладачів вищої школи, підвищення її результативності, інструментальності, інтенсивності. Технологія педагогічної діяльності враховує

об'єктивні дидактичні закономірності і, у такий спосіб, забезпечує в конкретних умовах відповідність результату проектної діяльності попередньо поставленим цілям, що дає змогу якісно формувати здатність до проектної самореалізації викладачів вищої освіти в процесі їх професійної підготовки (Дорохин, 2010).

Висновки. Отже, у процесі дослідження поняття «здатність до проектної самореалізації викладача вищої школи» було виокремлено його структурні елементи та на основі праць вітчизняних і зарубіжних авторів проаналізовано їх сутнісні ознаки. Особливу увагу приділено поняттю «здатність» та його відмінностям від поняття «здібність».

Вивчення стану розробленості питання щодо сутності професійної самореалізації викладача вищої школи на основі літературних джерел дало змогу з'ясувати, що ця сутність криється в професійній індивідуальності викладача і визначається як «усвідомлена, цілеспрямована об'єктивація його індивідуального професійно-педагогічного потенціалу в педагогічному процесі співтворчості з учнями».

Аналіз понять «проект» і «проектна діяльність» у площині наявних наукових трактувань дав змогу віднайти найбільш відповідні смислові акценти їх, що уможливають трактувати ці елементи як рушійні механізми здатності до проектної самореалізації викладача вищої школи.

На основі виокремлення сутнісних особливостей структурних елементів здатності до проектної самореалізації викладача вищої школи було сформовано методологічну базу з таких підходів: гуманістичний, холістсько-емерджентний, індивідуальний, синергетичний, особистісно-діяльнісний, праксеологічний, проектний, технологічний.

Перспективи подальшої роботи над проблемою здатності до проектної самореалізації викладача вищої школи вбачаємо в конкретизації поняття «здатність до проектної самореалізації» через уточнення його структурних елементів у площині професійної підготовки викладачів ЗВО.

Список використаних джерел

Антоненко-Давидович, Б. Д. (1994). *Як ми говоримо*. Київ: Академія. 256 с.

References

Antonenko-Davydovych B. D. (1996). *As we speak*. Kiev : Academia, 256 p. [In Ukrainian].

- Данилова, М. М. (2008). *Гуманітарний підхід як принцип побудови процесу розвитку професійної культури майбутніх фахівців*. Взято з <https://cyberleninka.ru/article/n/gumanitarnyy-podhod-kak-printsip-postroeniya-protssessa-razvitiya-professionalnoy-kultury-buduschih-spetsialistov>.
- Дорохин, Ю. С. (2010). *Формирование технологической компетентности будущих учителей при изучении дисциплин профильной подготовки*. (Дис. канд. пед. наук). Тульский гос. пед. ун-т им. Л. Н. Толстого, Тула, 193 с.
- Комар, Т. В. (2013). *Методологія проектної діяльності: теоретичний аспект. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*, 2(8), 102–107.
- Ліненко, А. Ф. (1996). *Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності*. (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Ін-т педагогіки АПН України, Київ, 44 с.
- Пономарів, О. Д. (2011). *Культура слова: мовностилістичні поради (4-те вид., доп.)*. Київ: Либідь, 272 с.
- Сегеда Н. А., (2014). *Професійний розвиток педагога-музиканта: історія, методологія, теорія: монографія*. (2-е вид.). Мелітополь: Вид-во МДПУ імені Богдана Хмельницького, 273 с.
- Сердюк, М. Л. (2002). *Метод проектов как средство развития творческих способностей учащихся: на примере образовательной области «Технология»*. (Дис. канд. пед. наук). Вятский гос. пед. ун-т, Киров, 209 с.
- Синергетика і освіта: монографія*. (2014). Київ: Ін-т обдарованої дитини, 348 с.
- Сластѣнин, В. А. (2003). *Общая педагогика: в 2 ч. (Ч. 2)*. Москва: ВЛАДОС, 256 с.
- Соціолого-педагогічний словник*. (2004). Київ: ЕксОб, 304 с.
- Danylova M. M. Humanitarian approach as a principle of construction of the process of development of professional culture of future specialists [In Ukrainian]. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/gumanitarnyy-podhod-kak-printsip-postroeniya-protssessa-razvitiya-professionalnoy-kultury-buduschih-spetsialistov>
- Komar T. V. (2013). Methodology of project activity: theoretical aspect. Collection of scientific works of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University «Ukraine». №2(8). P. 102-107 [In Ukrainian].
- Linenko A. F. (1996). Theory and practice of the formation of readiness of students of pedagogical institutions for professional activity. Author's abstract. dis. ... Dr. Ped. Sciences: 13.00.01, 13.00.04 / Institute of Pedagogy of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv, 44 p. [In Ukrainian].
- Ponomariv O. (2011). Culture of the word: Linguistic stylistic advice. 4th ed., supplemented. Kyiv: Lybid, 272 p. [In Ukrainian].
- Seheda N. A. (2014). Professional development of a music teacher: history, methodology, theory: monograph. 2nd edition. Melitopol: Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, 273 p. [In Ukrainian].
- Serdiuk M. L. (2002). Method of projects as a means of developing creative abilities of students. dis. ... cand. ped. science: 13.00.01. Kirov, 209 p. [In Ukrainian].
- Synergetics and education: a monograph. (2014). Kyiv: Institute of the Gifted Child, 348 p. [In Ukrainian].
- Slastenyin V. A. (2003). General pedagogy in 2 parts. Moscow: VLADOS, Part 2. 256 p. [in Russian].
- Sociological and pedagogical dictionary. (2004). Kyiv: ExOb, 304 p. [In Ukrainian].

Відомості про автора:**Сопін Олексій Іванович**

sopin.ol.iv@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

doi: 10.33842/22195203/2021/26/211/217

Матеріал надійшов до редакції 14. 05. 2021 р.
Прийнято до друку 01. 06. 2021 р.

Information about the author:**Sopin Oleksiy Ivanovych**

sopin.ol.iv@gmail.com

Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
20, Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhzhya region, 72312, Ukraine

doi: 10.33842/22195203/2021/26/211/217

Received at the editorial office 14. 05. 2021.
Accepted for publishing 01. 06. 2021.